

**IQTISODIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA
TIJORAT BANKLARI ROLINI OSHIRISH
MASALALARI**

Suleymanov Baxtiyor Ulug'bek o'gli
O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
magistranti

***Annotatsiya** Mazkur maqolada iqtisodiy rivojlanishda tijorat banklarining tutgan o'rni, ularning investitsiya jarayonlarini moliyalashtirishdagi ahamiyati hamda bank tizimi orqali iqtisodiyot tarmoqlarini qo'llab-quvvatlash mexanizmlari tahlil qilinadi. Shuningdek, tijorat banklarining iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdagi asosiy funksiyalari va ularning rolini oshirishga qaratilgan muhim yo'nalishlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish, raqamli bank xizmatlarini kengaytirish hamda kredit resurslarini samarali taqsimlash orqali iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkinligi asoslab berilgan.*

***Kalit so'zlar:** tijorat banklari, iqtisodiy rivojlanish, kreditlash, investitsiyalar, bank tizimi, moliyaviy vositachilik, bank xizmatlari.*

***Annotation** This article analyzes the role of commercial banks in economic development, their importance in financing investment processes, and the mechanisms for supporting various sectors of the economy through the banking system. The main functions of commercial banks in stimulating economic growth and the key directions for strengthening their role are also examined. The study substantiates that economic development can be positively influenced through diversification of banking services, expansion of digital banking services, and efficient allocation of credit resources.*

***Keywords:** commercial banks, economic development, lending, investments, banking system, financial intermediation, banking services.*

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida tijorat banklari moliya tizimining eng muhim institutlaridan biri hisoblanadi. Ular iqtisodiyotda mavjud bo'lgan vaqtincha bo'sh pul mablag'larini jamlab, ularni iqtisodiyotning turli tarmoqlariga kreditlar ko'rinishida yo'naltirish orqali iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Tijorat banklari iqtisodiyotni moliyalashtirish, investitsiya jarayonlarini qo'llab-quvvatlash, pul muomalasini tartibga solish va moliyaviy vositachilikni amalga oshirish orqali iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda bank tizimining barqaror faoliyati iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar sharhi

Moliyaviy vositachilik va iqtisodiy rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik ko'plab iqtisodchi olimlar tomonidan o'rganilgan.

F.Mishkinning tadqiqotlariga ko'ra, bank tizimi iqtisodiyotda moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlab, investitsiya jarayonlarini jadallashtiradi.

R.Levine moliyaviy rivojlanish iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri ekanligini ta'kidlab, bank kreditlari hajmi va iqtisodiy rivojlanish o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligini ilmiy asoslab bergan.

Mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan ham tijorat banklarining iqtisodiy rivojlanishdagi roli keng o'rganilgan bo'lib, ular bank kreditlarining real sektorni moliyalashtirishdagi ahamiyatini alohida ta'kidlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

- statistik tahlil usuli;
- qiyosiy tahlil;
- iqtisodiy-matematik tahlil;
- dinamik qatorlarni tahlil qilish.

Tadqiqot jarayonida O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hamda Davlat statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlari asosida tijorat banklarining kreditlari va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari o'rganildi.

So'nggi yillarda O'zbekiston bank tizimi ko'rsatkichlarida barqaror o'sish kuzatilmoqda. Quyidagi jadvalda tijorat banklari kreditlari va YAIM o'sish ko'rsatkichlari dinamikasi keltirilgan.

1-jadval

O'zbekistonda tijorat banklari kreditlari va YAIM o'sishi (2019–2024 yy.)

Yillar	Bank kreditlari (trln. so'm)	YAIM o'sishi (%)
2019	210	5.7
2020	276	1.9
2021	326	7.4
2022	372	5.7
2023	430	6.0
2024	510	6.2

Mazkur jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, tahlil qilinayotgan davrda tijorat banklari tomonidan berilgan kreditlar hajmi sezilarli darajada oshgan. Masalan, 2024 yilda bank kreditlari hajmi 2019 yilga nisbatan qariyb **2,4 barobar** oshgan.

Statistik tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki:

- bank kreditlari hajmining oshishi real sektor faoliyatining kengayishiga xizmat qilgan;
- kreditlash hajmi ortishi investitsiya faolligining oshishiga olib kelgan;
- iqtisodiyot tarmoqlarining modernizatsiya jarayonlari bank kreditlari hisobidan moliyalashtirilgan.

Shuningdek, kreditlash hajmi va YAIM o'sishi o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjudligi kuzatiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tijorat banklari iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim moliyaviy institutlardan biri hisoblanadi. Bank tizimi iqtisodiyotda mavjud bo'lgan vaqtincha bo'sh pul mablag'larini samarali tarzda jalb etib, ularni iqtisodiyot tarmoqlariga kredit resurslari sifatida yo'naltirish orqali investitsiya jarayonlarini faollashtiradi. Natijada ishlab chiqarish hajmi ortadi, yangi ish o'rinlari yaratiladi hamda mamlakatning iqtisodiy o'sish sur'atlari oshadi.

Tadqiqot davomida amalga oshirilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, tijorat banklari tomonidan iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirilgan kreditlar hajmining ortishi investitsiya faoliyatining kengayishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohalariga ajratilayotgan kreditlar iqtisodiy faollikni rag'batlantiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, bank kreditlari hisobidan amalga oshirilayotgan investitsiya loyihalari ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga hamda iqtisodiy modernizatsiya jarayonlarini jadallashtirishga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, tijorat banklari faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan bank xizmatlarining rivojlanganlik darajasi, moliyaviy resurslarning mavjudligi hamda risklarni boshqarish tizimining samaradorligiga bog'liqdir. Shu sababli zamonaviy sharoitda bank xizmatlarini diversifikatsiya qilish, innovatsion moliyaviy mahsulotlarni joriy etish va raqamli bank xizmatlarini kengaytirish tijorat banklarining iqtisodiy rivojlanishdagi rolini yanada kuchaytirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash ham iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Tijorat banklari tomonidan mazkur sektorni kreditlash hajmining oshirilishi iqtisodiyotda raqobat muhitining kuchayishiga, yangi ish o'rinlarining yaratilishiga hamda aholi daromadlarining oshishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, tijorat banklarining iqtisodiy rivojlanishdagi rolini yanada oshirish maqsadida quyidagi taklif va tavsiyalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

- iqtisodiyotning real sektorini kreditlash hajmini oshirish va kredit resurslarining samarali taqsimlanishini ta'minlash;
- kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish;
- bank tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish va raqamli bank xizmatlarini kengaytirish;
- investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda banklarning ishtirokini kengaytirish;
- bank faoliyatida risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish hamda moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash.

Umuman olganda, tijorat banklari faoliyatining samarali tashkil etilishi mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bois bank tizimini yanada rivojlantirish, moliyaviy vositachilik funksiyasini kuchaytirish hamda bank xizmatlarining sifatini oshirish orqali iqtisodiy rivojlanishning barqaror sur'atlarini ta'minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mishkin F. The Economics of Money, Banking and Financial Markets.
2. Levine R. Financial Development and Economic Growth.
3. Rose P. Commercial Bank Management.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik ma'lumotlari.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.